

СПАлар Союзунун
бюллетени

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН СУУ ПАЙДАЛАНУУЧУЛАР АССОЦИАЦИЯЛАРЫНЫН СОЮЗУ

Сентябрь, 2015-ж., № 15 чыгарылышы

СПА кабарманы - Вестник АВП

Алдыңкы тажрыйбалар

Суу чарбасындагы реформалар аракетте

Суу чарба долбоорлору аракетте

Табийгатта баары кооз, суу табийгатта эң кооз

Жер-жерлерде суу пайдалануучулардын саны 482ге жетип, 736,8 миң гектар сугат жерлерине суу берүү жана ички чарбалык сугат тармагын тейлөөнү жүргүзүп, дыйкандарды суу менен камсыз кылуу колго алынды.

Бирок, азыркы кезге чейин элдин калың катмарларында суу чарба мекемелери турса, андан тышкары дагы бир суу пайдалануучулар ассоциациялары (СПА) деген уюм түзүүнүн кереги барбы деген түшүнбөстүктөр орун алып келе жатат.

Биринчиден, суу чарба мекемелери бул мамлекеттик сугат тармагын тейлөө, өз убагында ондоо жана сууну суу булактарынан алуу менен, суу пайдалануучулардын аймагына чейин жеткирип жана бөлүп берүү жумуштары менен алектенген уюм. Алар мурдагы колхоз-совхоздун чегине чейин гана сугат суусун жеткирип, бөлүп берүүнү камсыз

кылат жана ошого гана мамлекет тарабынан ирригациялык кызмат акысы үчүн каражат эсебинен мамлекеттик сугат тармагы тейленет. Ал эми ички чарбалык сугат тармагын кармоого жана тейлөөгө акча каражаты каралбаган.

Экинчиден, жер реформасынын жүрүшү менен ички чарбалык сугат тармагы (мурдагы колхоз-совхоздордун каналдары) ээсиз жана кароосуз калып, аны кармоо, тейлөө үчүн жаңы бир уюм түзүү зарылчылыгы келип чыккан. Мындай уюм болуп суу пайдалануучулар ассоциациялары эсептелет.

Суу пайдалануучулар ассоциациясы белгилүү айрым сугат тармагын пайдалануу жана күтүү максатында, айыл чарба багытындагы жерлерди сугат суу менен камсыз кылууда коомдун кызыкчылыгы үчүн аракеттенген коммерциялык эмес уюм болуп эсептелет.

Үчүнчүдөн, СПАлар дүйнөлүк тажрыйбага таянып түзүлүп жатат. СПАны анын тейлөө алкагында жашаган жана айыл чарба жери бар дыйкандар биргелешип түзүшүп, өз алдынча коллективдүү чечим менен башкарышат. Бирок, бүгүнкү күндө СПАны дыйкандар өздөрү түзүп, башкарууну колго алып, өздөрү үчүн кызмат кылышы керек экендигин толук түшүнүшө беришпейт.

Ошондуктан, ички чарбалык сугат тармактарын сактап жана мындан ары жакшыртуу менен пайдаланууну колго алуу максатында жер-жерлерде СПАларды түзүү жана бекемдөөнү колго алуу – жалпыбыздын милдетибиз.

Уважаемые работники системы водного хозяйства!

В этот день, 31 августа 1991 года, внеочередная сессия Верховного Совета нашей Республики приняла постановление о "Декларации о государственной независимости Республики Кыргызстан". Согласно этому историческому документу, наша республика была объявлена независимым, суверенным, демократическим государством.

Независимость Кыргызстана признали практически все страны, члены Организации Объединенных Наций.

В этот праздничный день хочу отметить Ваш огромный труд в развитии агропромышленного комплекса, в особенности орошаемого земледелия и решения задач обеспечения продовольственной безопасности страны.

Уважаемые коллеги! Разрешите поздравить Вас и Ваших родных и близких с 24 годовщиной Дня независимости Кыргызской Республики! Пожелать всем Вам доброго здоровья, счастья, процветания и больших свершений в труде! Пусть в каждой семье будет мир и достаток!

**Директор отдела реализации проекта
Дополнительное финансирование для второго
проекта Внутрихозяйственного орошения**

Б.Т. Кошматов

Кыргыз Республикасынын Суу пайдалануучулар ассоциацияларынын Союзунун Кара-Суу жана Кадамжай райондорунун аймагында өткөргөн практикалык семинарлары жөнүндө **Климаттык өзгөрүү, анын айыл жана суу чарба тармактарына тийгизген терс таасирлерин басаңдатуу же аларга ыңгайланышуу**

Илимий изилдөөлөрдүн негизинде жана божомолдоолор боюнча 2100-жылга чейин Жер бетинин жылуулугу 1,8ден 4,0 градуска жогорулашы мүмкүн.

Бул акыркы жылдардагы жер бетиндеги аябай орчундуу проблемалардын бири болуп калды. 1992-жылы БУУ кароодон өткөрүп, Климаттык өзгөрүү боюнча чектөө конвенциясын кабыл алган. Кыргыз Республикасы бул Конвенцияны 2000-жылдын январь айында ратификациялаган.

Жер бетиндеги климат

Жер бетиндеги климат дайыма өзгөрүлүп турат жана туруктуу климат эч качан болгон эмес. Бирок климат мурда азыркыдай тез өзгөрүлгөн эмес.

Заманбап статистика билдиргендей, акыркы жыйырма жылда селдер, суу каптоолор, урагандар, цунамилер, жер көчкүлөр жана башка жаратылыш катастрофалары биздин планетада төрт эсеге көбүрөөк жүрүп жа-

тат. Акыркы 30 жылда дүйнө жүзүндөгү кургакчылыкка дуушар болгон аймактардын аянты 2 эседен көбүрөөккө чоңойду. Токойлор жоголуп баратат. Космостон байкоо жүргүзүүдө токойлордун азаюусу ар бир минутада 50 гектарга чейин жетип жатканын окмуштуулар байкашкан.

Кыргызстанда акыркы 100 жыл аралыгында орточо жылдык абанын температурасынын жогорулоосу төмөндөгүдөй болду: Түндүк жергесинде 0,8ден 2 градуска чейин; Түштүктө 0,6дан 2,4 градуска чейин; Ысык-Көл өрөөнүндө 2,4 градуска чейин.

Климаттык өзгөрүүлөрдүн таасири дүйнө жүзүндөгү бардык элдин турмуш-тиричилигине терс таасирин тийгизип жатат жана бүт материктерди камтый баштады. Жалпысынан карап көрсөк, глобалдык температуранын жогорулоосу (айрыкча, акыркы 50 – 100 жылдын ичинде) адамдардын жашоо шартына аябай чоң терс таасирин тийгизүүдө. Мисалга алсак: кар запастарынын азаюу тенденциясынын байкалуусу; мөңгүлөрдүн азаюусу 1 жылда 0,2 – 1% темпи менен өсүүсү; дарыялардын бассейндеринде буулануунун өсүшү; жаан-чачындын өзгөрүүсүнүн жылдан-жылга күчөөсү жана кургакчылык жылдары башка бардык факторлордун күчөөсү эсептелет.

Эмне үчүн климат өзгөрүп жатат?

Климаттын өзгөрүүсү атмосферадагы топтолгон парниктик газдардын көбөйүүсү менен бай-

ланышкан. Парниктик газдарга, негизинен көмүр кычкыл газы (CO₂), метан (CH₄) жана кычкыл азот (N₂O) кирет. Парниктик газдарынын көбү казылып алынган отундардын (көмүр, нефть, жаратылыш газы) күйгүзүлгөндө, транспорт каражаттарынан, имараттарды жылытканда же муздатканда, ошондой эле цемент жана башка продукциялардын өндүрүшүнөн пайда болот. Масалык түрдө токойлордун кыйылып жок болуусунан жана жерлердин деграациялануусунан да өсүмдүктөрдүн азаюусуна, пропорциялуу түрдө көмүр кычкыл газынын көбөйүүсүнө алып келет.

2025-2030-жылдары кармөңгүлөрдүн интенсивдүү эрүүсү менен суу агымынын саны азыркы 48ден 55,5 куб. км чейин көбөйүшү күтүлүүдө. Андан ары 2100-жылга карата анын болжол менен 42-20 куб. км чейин азайышы болжолдонууда.

2050-жылга карата Сыр-Дарыя жана Аму-Дарыя бассейндеринин суу агымы 31%га чейин, ал эми 2100-жылга мындан да көп төмөндөшү күтүлүүдө. (Ал эми, Ысык-Көл бассейнинде 41% чейин).

Климаттын ысуусу Аму-Дарыясынын бассейниндеги дарыяларга жана майда дарыяларына көбүрөөк таасирин тийгизүүсү божомолдонууда. Агымдын өзгөрүлмөлүүлүгү негизинен бардык бассейндерде күчөйт. 2030-жылдан кийин климаттын өзгөрүүсү боюнча болгон сценарийлердин биринде да суу ресурстарынын көбөйүшү жөнүндө

божомол жок.

Климаттык өзгөрүүдө айыл жана суу чарбасындагы адаптациялык чаралар:

- Суу ресурстарын интеграциялык башкаруусун ишке киргизүү;
- Суу ресурстарын башкаруунун бассейндик, гидрографиялык принцибин ишке киргизүү;
- Суу сактагычтарды, БСР, БДРлерди жана башка суу топтоочу курулмаларды куруу;
- Каналдардан жана суу сактагычтардан фильтрацияга жана бууланууга кеткен суу жоготуулары менен күрөшүү;
- Курулмалардан кеткен максатсыз жоготууларды кыскартуу;
- Заманбап суу өлчөгүч курулмаларды куруу жана ирригациялык системалардын бардык деңгээлдеринде сууну катуу эсепке алууну жүргүзүү;
- Сугаруунун суу үнөмдөө технологияларын ишке киргизүү;
- Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн сугаруу режимдерин сактоо;
- Тамчылатып сугаруу системаларын кеңири ишке киргизүү жана жайылтуу;
- Күнөскаларды ишке киргизүү жана жайылтуу;
- Сугаруунун пайдалуу аракет коэффициентин жогорулатуу;
- Сугат жерлерин тегиздөө (планировкалоо);
- Пайнап сууларды топтоо торлорун куруу жана жөнгө салуу;
- Пайнап сууларды эсепке алуу жана аларды өзүнчө топтогуч бассейндерди куруу жолу менен топтоо, аны кайрадан сугатка колдонуу;
- Дренаждык жана башка жер бетине чыгып турган жер астындагы сууларды катуу эсепке алуу жана аларды (кичи суу сактагычтарды куруу) топтоо жолу менен кайрадан пайдалануу;

- Селдердин сууларын, эрте жаздагы кар эригендеги, нөшөрлөгөн жамгыр, ташкын сууларды топтоочу суу сактагычтарды куруу жана аларды сугатка колдонуу;
- Өсүмдүктөрдүн кургакчылыкка туруштук берүүчү сортторун өстүрүү.

Климаттын ысуу шартындагы буулануусунун жогорулоосу сугат зоналарында суу жоготууларга алып келет, жана ал кошумча суу сарптоону талап кылат. Азыркы кездеги сугат тармагындагы ситуация сакталса, климаттын өзгөрүүсү талашсыз суунун андан ары тартыштыгынын күчөөсүнө алып келет.

Кыргыз Республикасынын Суу пайдалануучулар ассоциациялар Союзу жогорудагыларды эске алып, «Климаттык өзгөрүүлөргө байланыштуу Түштүк Кыргызстанда сарамжалдуу, климатка ыңгайланышкан сугат технологияларын ишке киргизүү» деген өзүнчө долбоор иштеп чыгып, ал Кыргыз Республикасындагы АКШ Элчилигинин Демократиялык комиссиясы тарабынан колдоого алынган жана долбоор 2014-жылдын күзүнөн баштап ишке ашырылып жатат. Долбоорду ишке ашыруу үчүн пилоттук негизде, донордун сунушу менен

Ош оластынын Кара-Суу районунун Жаңы-Турмуш айылдык аймагы жана Баткен областынын Кадамжай районундагы Халмион айылдык аймагы тандалып алынган. Долбоордун максаты тандалып алынган пилоттук аймактардын негизинде, Кыргызстанда климаттык өзгөрүү, анын таасирлери, анын алдын алуу боюнча адаптациялоо иш чараларын иштеп чыгуу, аларды ишке киргизүү жана бүт өлкөдөгү СПАларга, айыл аймактарына жана фермерлерге жайылтуу болуп саналат. Аталган долбоордун алкагында үстүбүздөгү жылдын 11-июнунда Ош областынын Кара-Суу районунда, областтык, ал эми 15-16-июндарында Кадамжай районунун Халмион айыл өкмөтүнүн аймагында регионалдык практикалык семинар болуп өттү. Кадамжай районундагы семинарга Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаты Мурадил Мадеминов, Кыргыз Республикасынын Айыл чарба жана мелиорация министри Таалайбек Айдаралиев, Кыргыз Республикасындагы АКШ Элчилигинин расмий өкүлү Каролайн Бейкер жана жооптуу кызматкерлери Алтынай Алтыбаева, Назгуль Каримова, айыл чарба эксперт-

тери Ж. Жумалиев, А. Сагынбаев, Бүткүл дүйнөлүк банктын “Экинчи ички чарбалык сугат” долбоорунун, ЮСАИДдин “АгроГоризонт” долбоорунун, Баткен областтык мамлекеттик администрациясынын, Баткен областынын Кадамжай райондук мамлекеттик администрациясынын, областтык, райондук суу чарба башкармалыктарынын, айыл өкмөттөрүнүн, Ош жана Баткен областтарынын агрардык өнүктүрүү башкармалыктарынын, айыл аймактарынын, суу пайдалануучулар ассоциацияларынын өкүлдөрү, фермерлер болуп жүзгө жакын адам катышты.

Семинарды Кыргыз Республикасынын Айыл чарба жана мелиорация министри Таалайбек Айдаралиев ачты, жана ал өз сөзүндө Кыргыз Республикасынын айыл жана суу чарбасынын азыркы күндөрдөгү абалына, көйгөйлөрүнө, жасалып жаткан иштерине, жаңы технологияларга, алдыдагы максаттарга кеңири токтолуп кетти.

Семинардын биринчи бөлүгүндө долбоордун эксперт-консультанттары (М. Жусупов, П. Жоошов, К. Абдраимов,

А. Тойчуев ж.б.) тарабынан «Айыл чарба өндүрүшүн климаттык өзгөрүүлөргө адаптациялоо», «Тамчылатып сугаруу технологиясын Кыргызстанга жайылтуу», «Климаттын өзгөрүүсү жана туруктуу өнүгүү», «Айылдык аймактарды стратегиялык өнүктүрүүнү пландаштыруу» жана «Суу пайдалануунун интеграциялаштырылган планын иштеп чыгуу» деген темаларда презентациялар болуп өтү.

Айыл чарбасындагы азыркы кырдаал:

- Айыл чарба жерлеринин аян-

ты - 10 670 000 га;

- Айдак жердин аянты - 1 351 000 га;

- Сугат жерлери, 1,018 млн. га;

- Жайыттар - 9 179 000 га;

Кедейчилик

- 2012-жылы - өлкөнүн калкынын 32%; айыл жериндеги калктын - 37%; шаар жериндеги калктын - 22%;

Ички дүң азык (ВВП)

- 2012-жылы бир жанга 1335 америка доллары;

- Акыркы 15 жылда жалпы экономикадагы салмагы; 46%дан 17,5%га чейин кыскарды;

- Түшүмдүүлүк (1980-90-жылдарга салыштырганда) дээрлик 2-2,5 эсеге азайды;

- Айыл чарба жерлеринин 45,7% деградацияланган;

- Мурдагы 500гө жакын колхоз, совхоздордун ордунда, азыр 356 642 майда дыйкан чарбалары иштеп жатат.

Семинардын экинчи практикалык бөлүгү 16-июнда жогоруда айтылган тутумдагы катышуучулар менен улантылды. Бул күнү долбоор аркылуу алдын ала даярдалган демонстрациялык талаада Кадамжай районунун Халмион айыл аймагында-

гы, Шабидин Эсеналиев аттуу фермердин жеринин аймагында тамчылатып сугаруу системасынын тетиктери, дубал газеталары орнотулган көргөзмөнүн, аянты 1,5 гектар жерине жаңы курулуп, иштеп жаткан пилоттук тамчылатып сугаруу системасынын ачуу аземи болуп өттү. Бул жерге жүзгө жакын айыл, суу чарба адистери, фермерлер чакырылган. Долбоордун алкагында фермердин суу жетпей куурап калган 1,5 гектар өрүк багынын куураган дарактары жулдурулуп, тазаланып, алардын ордуна жаңы, сорттуу көчөттөр олтургузулуп, ар бир түп дарактын түбүнө тамчылап суу менен камсыз кыла турган система орнотулган. Мындан башка кирешелерди диверсификациялоо (көп багыттуу) максатында көчөттөр мөмө бергенге

аябай кызыгуу менен, эксперттерге көптөгөн суроолорду беришип, ар бири тийиштүү жооп ала алышты, өздөрүнүн ыраазычылыктарын билдиришти. Ошентип семинар өз ишин ийгиликтүү

стердин иштебей кетип калуусу, нормативдик-укуктук базанын аягына чейин чыкпоосу, жер жана агрардык реформасынан кийин өзгөрүлгөн кырдаалдын кыйынчылыктарын башынан өткөрүүдө. Азыркы кезде суу чарба сектору акырындан талкаланып келе жаткан ирригациялык-дренаждык системаларын, мамлекеттик бюджеттин, донордук долбоорлорунун каржылоосу менен калыбына келтирүү, суу ресурстарын башкаруу, институционалдык структура, анын ичинде – СПАларды түзүү жана өнүктүрүү маселелери менен алектенип келе жатат. Бирок азыркы кезде Өкмөттүн келечекке койгон пландарына негизделген, келечекти эске алган жалпы стратегия жана акырындап тармакты реформалоо пландары аягына чейин иштелип чыга элек.

чейин ар бир түп өрүктүн жана шабдалынын түптөрүнө дарбыз уругу себилген. Катмышуучулар иштеп жаткан тамчылатып сугаруу системасын, көгөрүп, өсүп жаткан, өрүк менен шабдалынын көчөттөрүн, түйүп калган дарбыздын жайылып өсүп жатканына купулу толукшту жана

аяктады жана ал өз максатына жетти деп ойлойбуз.

Суу чарбасындагы азыркы кырдаал:

Кыргыз Республикасы эгемендүүлүк алгандан бери суу чарба тармагы акча-каражаттардын жетишсиздиги, айлык маянанын өтө аздыгы, ади-

Матраим Жусупов – Кыргыз Республикасынын СПАлар Союзунун айыл чарбасы жана суу ресурстарын башкаруу боюнча эксперти, техника илимдеринин кандидаты, доцент, Кыргыз Республикасынын суу чарбасынын отличниги.

Региондор арасындагы тажрыйба алмашуу - СПАлардын өнүгүшүнө чоң өбөлгө

Август айында Чүй, Талас, Нарын жана Ысык-Көл областтарынан СПАлардын союздарынын өкүлдөрү, ошондой эле Суу чарба жана мелиорация департаментинин СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистери Жалал-Абад жергесине барып, СПАлардын ишмердүүлүгү жана аларды өнүктүрүү боюнча жергиликтүү тажрыйба менен кеңири таанышып келишти. Мындай саамалык ушул эле айда кайталанып бул жолу Баткен, Ош жана Жалал-Абад областтарынын өкүлдөрү Чүй жана Ысык-Көл областтарында болуп кайтышты. Бул иш-чара Суу чарба жана мелиорация департаментинин СПАларды колдоо бөлүмү жана долбоорду ишке ашыруу бөлүмү тарабынан, Дүйнөлүк банктын “Суу ресурстарын башкаруу” долбоорунун алкагында өткөрүлдү.

Өткөрүлгөн иш-чаранын максаты Кыргыз Республикасында СПАлардын ишмердүүлүгүн жакшыртуу жолдорун табуу жана кээ бир проблемаларды биргелешип чечүү болду. Максатка ылайык, тажрыйба алмашуу боюнча семинардын катышуучулары Жалал-Абад областынын Сузак районундагы “Түшүм-Суу”, Базар-Коргон районуна караштуу “Мырза-Суу” жана “Кеңеш-Суу” СПАларында болушуп, СПАнын адистери жана фермерлер менен жолугушту. Семинардын катышуучуларына СПАнын өнүктүрүүдө болуп жаткан иш-аракеттер тууралуу Жалал-Абад областтык СПАларды колдоо бөлүмүнүн адистери катышуучуларга маалымат беришти. Өзгөчө семинардын

катышуучуларын СПАлардын ирригациялык активдерди башкаруу пландарын түзүү жана өкүлдөр зоналарын реорганизация жасоо маселелери кызыктырды.

СПАлардын ирригациялык активдерин башкаруу планын түзүү маселесине токтолсок, “Экинчи ички-чарбалык сугат долбоорун кошумча каржылоо” долбоорун ишке ашыруудагы негизги индикаторлорунун бири, бул Кыргыз Республикасы боюнча 115 СПАнын ирригациялык мүлкүн (активин) башкаруунун 5 жылдык планын түзүү жана СПАлардын жылдык бюджетинде ирригациялык мүлктү калыбына келтирүү (ремонт) иштери боюнча сарпталуучу каражатты бюджеттин 40 пайыздан жогору өлчөмдө бекитүү. Бул жумуш айрыкча Дүйнөлүк банктын жана АБРдин кредиттери аркылуу реабилитация болгон СПАларда аткарылуусу зарыл. Анткени реабилитация болгон ички ирригациялык каналдар жана курулмалар долбоордук мөөнөттө иштеши үчүн, СПАлардын бюджетинде ар жылдык, калыбына

келтирүү үчүн каражат (амортизационные отчисления) каралышы керек. Калыбына келтирүү (ремонт) үчүн керектүү каражаттын жылдык өлчөмүн долбоор аркылуу сунушталган “Ирригациялык мүлктү (активдерди) башкаруу планын түзүү” боюнча атайын компьютердик программа жардам берет. Бүгүнкү күнгө долбоорду ишке ашыруу бөлүмү, СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистерине толугу менен бул программа боюнча окутуу өткөрдү жана керектүү окуу материалдары менен камсыз кылды. Регионалдык СПАларды колдоо бөлүмдөрү СПАлардын адистерине бул программа боюнча окутуу жүргүзүп, планды түзүү боюнча практикалык жардам берип жатышат. Биз, СПАларды колдоо бөлүмүнүн адистери менен биргеликте 115 СПАнын ирригациялык активдерин башкаруу планын 2015-жылдын аягына чейин бүткөрүүнү макулдаштык, анткени 2016-жылдын башында өтүүчү, СПАлардын жылдык отчеттук чогулушунда СПАнын бюджетин бул пландын негизинде, жогоруда айтылган-

дай ирригациялык мүлктү калыбына келтирүү, ремонт иштерине керектелүүчү каражат 40 пайыздан жогору болушу керек жана чогулуштун чечими (токтому) менен бекитилиши зарыл.

Семинардын катышуучулары барган “Түшүм-Суу”, “Мырза-Суу”, “Кеңеш-Суу” СПАларын да ирригациялык мүлктү башкаруу пландары бүткөрүлүп, СПАнын мүчөлөрүнүн арасында пландын максатын түшүндүрүү иштери жүрүп жатканын катышуучуларга СПАнын директорлору түшүндүрүп беришти.

Ошондой эле бул СПАларда өкүлдөр зоналарын кайра түзүү (реорганизация) иштери да аяктаган.

Республика боюнча 482 СПАнын, бүгүнкү күнгө 347 СПАда бул иштер бүткөрүлгөн, калган 135 СПАнын өкүлдөр зоналарын кайра түзүү иштерин, СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистери менен биргеликте 2015-жылдын аягына чейин бүткөрүүнү макулдаштык.

СПАлардагы өкүлдөр зоналарын кайра түзүүнүн (реорганизациянын) максаты:

СПАлардагы негизги иш-

аракеттер СПАнын жогорку органы болгон өкүлдөр чогулушунун (же жалпы чогулуш) чечими менен ишке ашырылуусу зарыл. Ошондуктан бул чечимдердин мыйзамдуу болушунун шарты, ар жылкы отчеттук чогулуштарда СПАлардын уставынын негизинде жана Кыргыз Республикасынын СПАлар жөнүндөгү мыйзамынын негизинде, СПАлардын 3-4-даражадагы ички каналдардан, гидрографиялык принципте, суу пайдалануучулардын топторунан шайланган өкүлдөрдүн катышуусу керек. Өкүлдөрдүн анык өкүл экенин тастыктаган гидрографиялык зонадагы суу пайдалануучулар топторунун чогулушунун протоколу жана өкүлдүн СПАнын Кеңеши берген күбөлүгү болушу мыйзамга ылайыктуу болот. Протоколдор СПАнын дирекциясында сакталуусу керек. Долбоорду ишке ашыруу бөлүмү жана СПАларды колдоо бөлүмү СПАлардагы зоналык өкүлдөр үчүн, алардын укуктары жана милдеттери тууралуу буклет жана күбөлүктүн үлгүсүн даярдап, ар бир райондук СПАларды колдоо бөлүмдөрүнө таркатып бердик.

Райондук СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистери районундагы бардык СПАларда зоналык өкүлдөрдү буклеттер жана күбөлүктөр менен камсыз кылуусу СПАлардагы ишаракеттердин мыйзамдуулугунун өбөлгөсү болот.

25-августта тажрыйба алмашуу боюнча семинардын катышуучулары Чүй областынын Ысык-Ата районуна караштуу “Узун-Кыр” СПАсынын ирригациялык системасында орнотулган электрондук суу өлчөөчү приборлордун иштөө принциптери менен таанышышты.

СПАларды колдоо бөлүмүнүн, СПАлардын жана СПАлар федерациясынын адистери Жалал-Абад областында Кара-Үңкүр, Көкарт суу тосмосунда, Ысык-Көл областында Чоң-Аксуудагы суу тосмосунда болуп, райондор аралык жана СПАлар ортосундагы суу бөлүштүрүү тажрыйбалары менен таанышышты.

Семинардын катышуучулары тажрыйба алмашуудан көргөн СПАлардагы жана СПАлар федерацияларындагы иш-аракеттерди, ар кимиси өз кызмат ордунда пайдаланып, дыйкан-фермерлерге сапаттуу ирригациялык кызмат көрсөтүп, Кыргызстанда СПАлардын өнүгүшүнө салымдарын кошот деп ишенебиз.

Мындай иш-чаралар жаңы ишке ашырыла баштаган “Улуттук суу ресурстарын башкаруу” долбоору аркылуу да жүргүзүлөт.

Долбоордун СПАларды институционалдык жактан өнүктүрүү боюнча координатору, суу чарбасынын отличниги Жаанбаев К.А.

Тажрыйба алмашуу пайдалуу болду

2015-жылдын 18-августунан 21-августка чейин Жалал-Абад облусунун 4 СПАсынын иш-аракеттери менен таанышып, тажрыйба алмашып келдик. Алгач "Таш-Булак" СПАсында, "Түшүм-Суу" СПАсында жана Көк-Арт дарыясындагы Э. Жороев атындагы башкы суу курулмасынын иш-аракеттери менен тааныштык. СПА айыл өкмөтү менен тыгыз иштешип, айыл өкмөтү экскаватор алып берген. Оңдоп-түзөө жана ички арыктарды тазалоо иштеринде

"ашар" ыкмасы көп колдонулат экен.

Ошондой эле ПРООН менен да кызматташып көп жумуштарын бүткөрүшөт экен. Ушундай эле иш-аракеттер "Мырза-Суу" СПАсында жүрүп жатыптыр. "Мырза-Суу" СПАсына да айыл өкмөт экскаватор алып жардам берген. Өздөрү бюджетинин эсебинен офис салып алышкан. Башка донорлор менен жакшы иш жүргүзүп, ГТСтерди курдуруп алышкан. Ички арыктардын абалдары жакшы.

"Кеңеш-Суу" СПАсында зоналдык өкүлдөр менен иштөө жакшы жолго салынган жана зоналдык өкүлдөр жогорку орган болуп эсептелет.

Бул СПА офис, автоунаа, оргтехника менен камсыздалган. СПАнын карамагында техсервис дагы бар. Базар-Коргон районунун СПАларды колдоо бөлүмүнүн адистери жакшы иш жүргүзүп жатканын белгилеп койсо болот.

Жалпылап кетсем, бул СПАлардын айыл өкмөттөр жана башка донорлор менен иш алып барышкандары жакты. Сууга болгон төлөмдөрү салыштырмалуу жогору болсо да, дыйкандар убагында төлөп, СПАнын бюджетин көтөрүп, СПАны өнүктүрүүгө кызыктар. Бул 4 СПАнын иш-аракеттери менен таанышуу көп пайда берди жана жакшы жактарын колдонууга аракет кылабыз.

"Тамчыбулак-Ынтымак"
СПАсынын жетекчиси
Н.С. Калматов

Региондор арасындагы СПАларды өнүктүрүү боюнча тажрыйба алмашуу боюнча жүрүштүн жыйынтыгы

2015-жылдын 25-27-август күндөрү республиканын Жалал-Абад, Ош жана Баткен облустарынын СПАларынын жана райондук СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистеринен 30 катышуучу Чүй жана Ысык-Көл облустарында болуп өз ара алдыңкы тажрыйба алмашуу жүрүшүндө болуп келди.

2015-жылдын 25-августунда Чүй облусундагы Ысык-Ата районунун «Узун-Кыр» СПАсында болуп Швейцариялык агенттиги каржылаган сугат сууларынын эсебин алууну жакшыртууга багытталган iMoMo долбооруна кирип 2015-жылдан баштап 10 даана суу ченегичтер долбоор менен иштеп жаткандыгын көрдүк жана ошол суу ченегичтердеги маалыматтар СПАнын кеңсесиндеги орнотулган компьютерге бере тургандыгы өтө жакшы экендигине күбө болдук. Монитор менен жана мониторсуз смарт-рейканын иштеши менен тааныштык. Райондук суу чарба башкармасы менен СПА ортосунда, ошондой эле СПА менен суу пайдалануучулар ортосундагы сууну алуу-берүү боюн-

ча ачык-айкындыкты көрө алдык жана финансылык эсебин алууну жакшырткандыгын билдик. Бул долбоор Кыргызстандын суу чарбасындагы эң акыркы технология экендигине ынандык. Бул жерде Чүй облустук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысынын СПАларды өнүктүрүү боюнча орун басары Бекжан Мамытовдон, райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башкы адиси Осмоналиев Мараттан, СПА директору Жумабаев Нурландан жана долбоор менен иштеген ПКТИ Водоавтоматиканын башкы метеорологу А.В. Антюхинден кенири маалымат алдык. iMoMo долбоору жаны технология боюнча түштүктө бир район менен иштешсе жакшы болор эле деп Улуттук суу ресурстарын башкаруу (УСРБ) долбоорунун 1-компонентинин координатору Кутчубай Жаанбаевден жана Кыргыз Республикасынын Суу чарба жана мелиорация департаментинин СПАларды борбордук колдоо бөлүмүнүн башчысы Абдубали Кадырбековдон суранып кеттик. Андан кийин СПАнын кеңсесине барып, дирекциянын иши менен

жана суу ченегичтерден келген маалыматтардын СПАдагы компьютерге келип түшкөндүгү менен тааныштык. Башкы бухгалтер Макашова К.Э. компьютерде келишимдерди түзүп жана төлөмдөрдүн эсебин алгандыгын көрсөттү. «Узун-Кыр» СПАсында 1970 га сугат жерге бюджетти 689500 сомду түзөт экен, же 1 гектар сугат аянтына 350 сомдон туура келүүдө, бул түштүккө караганда үч эсе аз экен. «Узун-Кыр» СПАсынын жыйындар залында Чүй облустук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысы Сазанов Жолдошбектен СПАлар жөнүндө кенири маалымат алдык жана депутаттардын айылдык кеңешинин төрагасы Абилов Алмаз менен жолугуп, айылдык аймак менен СПА ортосундагы өнөктөштүк менен дагы тааныштык. Түштөн кийин Ысык-Көл облусуна карай жол тарттык.

2015-жылдын 26-августунда Ысык-Көл облусунун Ысык-Көл районундагы «Суу-Башы» федерациясынын «Чоң-Ак-Суу» башкы суу алуучу курулмасында болдук. Ал жерде Ысык-Көл облустук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысы Казакбаев Тынычбек облустагы СПАлардын жетишкендиктери жөнүндө,

ал эми Ысык-Көл райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысы Жайлообаев Таалайбек райондогу СПАлар жөнүндө кеңири маалымат беришти. «Чоң-Ак-Суу» федерациясынын директору Ирина Васильевна Браташова федерациянын иши тууралуу кеңири маалымат берди жана реабилитациядан өткөн башкы суу алуучу курулманы каналдары менен кошо райондук суу чарба башкармасынан убактылуу алып иштетип жаткандыгы жөнүндө айтты. Биздин байкашыбызча, федерация башкы суу алуучу тосмону суу чарба башкармасына караганда дурусураак кармап иштетип жатыптыр. Федерациянын курамына «Темирдеги-Чоң-Суу», «Суучу» жана «Сүттүү-Булак» СПАлары кирет. Федерациянын директору Ирина Васильевна Браташованын презентациясын уктук. Биздин байкашыбызча, бул СПАларда жана федерацияда түштүктөгү СПАларга караганда бюджетти өтө эле аз экен, мисалы «Суу-Башы» федерациясы - 5255 гектар сугат жерге бюджетти 465000 сом, же 1 гектар жерге 88,5 сомдон туура келүүдө, «Темирдеги-Чоң-Ак-Суу» СПАсында - 2150 гектар сугат жерге бюджетти 430950 сом, же 1 гектар/200 сом, ал эми салыштырмалуу Базар-Коргон районундагы «Мырза-Суу» СПАсында - 2215 гектар сугат жерге - 1990190 сом, же 1 гектар сугат аянтка 898,5 сомдон туура келүүдө.

УСРБ долбоорунун 1-компонентинин координатору К. Жаанбаев, Суу чарба жана мелиорация департаментинин СПАларды борбордук колдоо бөлүмүнүн башчысы А. Кадырбеков жана башкы адис Г. Атакуловалар активдерди инвентаризациялоо, өкүлдөр жөнүндө буклеттерди ар бир өкүлдөргө таратуу, СПАлар Союзуна мүчөлүк акыларды төлөө жана кредиттердин кайтарымы боюнча кеңири айтып, тез арада бүткөрүүнү талап кылышты.

Жумуштан кийин катышуучулар Григорьевка капчыгайынын кооз жерлерин көрүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушту.

Кечинде уюштуруучулар жана катышуучуларга арнап, Ысык-Көл жөнүндө өзүм жазган төмөнкү ырды окуп бердим.

Ысык-Көл

*Ала-Тоонун күнгөй менен тескейинен,
Отуз дарыя куят экен Ысык-Көлгө.*

*Мээ кайнаткан аптапта Казак чөлдө,
Эс алганы келишет го Ысык-Көлгө.*

Саммит өткөн өзүбүздүн Ысык-Көлдө,

Биригишип башчылары алты өлкө.

*Кол коюшту достук жана тынчтык үчүн,
Кереметтүү Кыргызымдын Ысык-Көлдө.*

Керекеизов Таишкул курган Аалам Ордо,

Кандай сонун жарашыптыр Ысык-Көлгө.

Дүйнөдөгү эң маанилүү маселелер,

Борбору болот окшойт Ысык-Көлдө.

Ошентип Чүй жана Ысык-Көл облустарындагы республиканын түштүк региондорунун өкүлдөрүнө уюшулган СПАлар аралык алдыңкы тажрыйба алмашуунун жүрүшү ийгиликтүү аяктады. СПАлардан келген катышуучулар республиканын региондорунун СПАларында колдонулуп жаткан жакшы жактарынан үйрөнүп, өз СПАларында колдонот деген ойдобуз.

Жалпы катышуучулардын атынан УСРБ долбоорунун жетекчилигине жана Кыргыз Республикасынын Суу чарба жана мелиорация департаментинин СПАларды борбордук колдоо бөлүмүнүн жетекчи адистерине чоң ыраазычылык билдирип, иштерине ийгилик, үй-бүлөлөрүнө бакубат жашоо каалайбыз.

*Республиканын түштүк регионунан барган
катышуучулардын атынан Базар-Коргон район-
дук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башкы адиси
Абжапар Турдуматов*

Чүй жана Ысык-Көл облустарындагы СПАлары менен тажрыйба алмашуу боюнча ой-пикирим

Тажрыйба алмашуу боюнча жакшы пикирдемин, миң уккандан бир көргөн артык деп бекеринен айтылбайт. Жалпысынан СПАлар бир эле ишти аткарсак дагы, айырмачылыктар бар экенине күбө болдум. Мисалы бухгалтердик эсеп, суу бөлүштүрүү боюнча жакшы жактарын алсак болот. Андан тышкары Узун-Кыр СПАсында сууну электрондук эсептегич шаймандарды колдонуу менен бөлүштүрүп бергенине көңүл бурдум. Негизинен менин тажрыйбама салыштырмалуу чоң айырмачылык бар экен. Бул айырмачылыктарды тажрыйба алмашууда алган тажрыйбаны пайдаланып, ишти жолго салса болот.

Кесиптештеримдин ишине ийгиликтерди каалаймын, СПАлардын келечеги кең, мындан ары өсүп-өнүгө берели.

Баткен районунун «Базар-Башы-Баткен» СПАсынын бухгалтери Х. Юсупова

Чүй жана Ысык-Көл облустарындагы СПАлары менен тажрыйба алмашуу боюнча менин ой-пикирим

Биз СПАлардын адистери 3 күндүк иш сапарыбызда Чүй жана Ысык-Көл облустарындагы СПАлардын жана СПАлардын федерациясынын адистери менен жүргүзүп жаткан иштери тууралуу маектешип, болуп

жаткан иштерин көзүбүз менен көрүп күбө болдук. Суу пайдалануучулар менен түзүлгөн келишимдер дагы ачык-айкын түзүлөт экен. Ысык-Ата районунун Узун-Кыр СПАсында эсеп иштери бардыгы электрондук түрдө компьютер менен болоруна күбө болдук. Суу бөлүштүрүү жакшы тартипке салыныптыр, ар бир суу өлчөөчү постторго датчиктер орнотулуп, анын эсеби компьютерге келип түшүп, эсеп электрондук түрдө жүргүзүлөрүн көрдүк. Элдердин СПАга болгон көз караштары дагы жакшы, суунун кызмат акысынын төлөмдөрү өз убагында төлөнөт экен. Тариф бир гектар жерге 350 сом болсо, анын 175 сомун алдын ала келишим түзүлгөн мезгилде, калган 175 сомун 15-ноябрга чейин төлөшөт экен. 15-ноябрга чейин төлөшпөсө, 0,1% төлөнбөгөн суммага пеня кошуп төлөйт экен. Реабилитациялык иштердин 25% кайтарымы дагы жакшы жүрүп жатат, 2,7 млн. сомдун 1,2 млн. сомун

кайтанышыптыр. Калган сумма- ны 2017-жылга чейин кайтарып бүтүшөрүн айтышты. СПА ме- нен айыл өкмөтүнүн мамилеле- ри да жакшы экен.

Биз дагы суу пайдалануучу- лар менен келишимдерди Узун- Кыр СПАсынын келишиминин формасында түзсөк жакшы болмок. Келишимдин бир пун- ктунда реабилитациялык иш- тердин кайтарымы тууралуу да көрсөтүлүптур.

Кесиптештериме жана таж- рыйба алмашууну уюш- турган долбоорду ишке ашыруу бөлүмүнүн жетек- чилигине, СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн башчыларына ден соолук, иштерине ийгилик, СПАлардын өсүп-өнүгүүсүнө зор салымдарын кошо бериште- рин каалаймын.

Баткен районунун «Зардалек- Баткен» СПАсынын бухгалтери С. Бердибаева

Чүй жана Ысык-Көл обла- стардагы Суу пайдалануучулар ассоциацияларда өткөрүлгөн тажрыйба алмашуу боюнча ой- пикирлер.

Жогоруда ай- тылган областар- га болгон иш са- парыбыз боюнча жакшы пикирде- мин. Мындай ка- раганда, бардык СПАлардагы ат- карылып жаткан иштер бирдей болгону менен ай- ырмачылыктары бар экен. Ушундай иш-чаралар ар- кылуу бизде бол- богон нерселер- ди көрүп-билип, аткарып жаткан иштерди мындан

да жакшыртсак болоруна ишен- ди. «Өмүр бою оку өмүр бою үйрөн» дегендей Чүй областын- дагы Ысык-Ата районундагы Узун-Кыр суу пайдалануучулар ассоциациясындагы аткарылган жана аткарылып жаткан иштери менен СПАнын директору Жу- мабаев Нурлан тааныштырды. Атап айтканда, Нооруз каналы- на Кыргызводоавтоматика иш- канасы тарабынан даярдалган суунун деңгээлин өлчөөчү УУ-1 прибору колодезке орнотулуп, каналдагы суунун деңгээлин өлчөп, саат сайын автоматтык режимде борбордук компью- терге берет экен. Бул приборду колдонуу менен бирге суу пай- далануучулар менен СПАнын ортосундагы мамилени жак- шыртууга жардамы чоң экенине күбө болдук. Компьютер про- грамманын негизинде суунун көлөмүн эсептеп чыгарат. Экин- чиси суунун деңгээлин жайында өлчөөчү электрондук рейка кол- донууну көрдүк. Суу өлчөөгө өтө ыңгайлуу экен. Баасынын бир аз кымбаттыгы болбосо,

бардык СПАларга керектүү суу өлчөгүчтөр экен. Жандандыруу иштери жакшы аткарылган, бух- галтердик жана суу бөлүштүрүү иштери да жакшы экен. Ысык- Көл областынын Ысык-Көл районунун Ак-Суу СПАлардын федерациясына барганыбыз- да, федерациянын төрайымы билдирүү жасады. СПА бири- гип, райондук суу чарба баш- кармасынан каналдарын убак- тылуу пайдаланууга алып, 5200 га аянтты суугат суу менен кам- сыздоого жетишип, федерация долбоордун жардамы менен Ак- Суу дарыясындагы башкы суу алуучу курулманы реабилитаци- ядан өткөрүп кызматтык автоу- наа алуусу федерация үчүн чоң жетишкендик деп ойлоймун. Кесиптештеримдин иштерине ийгилик, СПАлардын келечеги кең болуп, мындан ары да өсүп- өнүгө берсин.

Лейлек райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башкы адис- си А. Бердибаев

Сугат системаларын туура эксплуатациялоо - сугат тармактарынын иштөө мөөнөтүн узартат

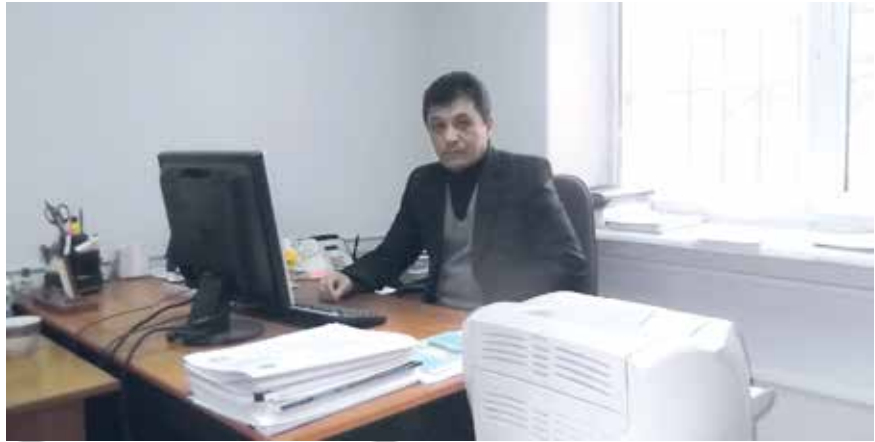
Өзүңүздөргө белгилүү болгондой, эксплуатация деген сөз француз тилинен exploitation деген сөздөн алынган жана төмөнкүлөрдү билдирет:

1) Өндүрүш каражаттарынын жеке менчик ээлери тарабынан башка бирөөнүн үзүрүн өзүмдүк кылуу;

2) Жаратылыш байлыктарын иштетүү, пайдалануу, жерди, өнөр-жай ишканаларын, транспорт каражаттарын, имараттарды жана башкаларды пайдалануу.

Биздин учурда чарбалар аралык жана ички чарбалык сугат тармактарын эксплуатациялоо – бул алдыбызда коюлган милдеттерди чечүү үчүн суу чарба башкармаларынын жана СПАнын карамагындагы сугат тармактарын пайдалануу.

Сугат тармактарын туура эксплуатациялоонун максаты айыл чарба өсүмдүктөрүнөн туруктуу түшүм алуу үчүн пландуу суу пайдалануу, өз убагында техникалык тейлөө жана ремонт иштерин жүргүзүү, эксплуатациялоону жакшыртуу максатын-

да жаңылоо жана реконструкциялоо, туура суу пайдалануу эрежесин сактоодо жана сугат жерлердин мелиоративдик фондун сактоодо көзөмөл жүргүзүү менен суу ресурстарын үнөмдүү пайдаланууга жана сугат жерлердин мелиоративдүү абалын жакшыртууга иш-чаралар иштеп чыгуу болуп эсептелет.

Жалпысынан бүгүнкү күндө Дүйнөлүк банк каржылаган «Ички чарбалык сугат долбоору» тарабынан 2000-жылдын башынан баштап 90дон ашуун СПАларда ички чарбалык сугат тармактарын калыбына келтирүү иштери аткарылган. Жогоруда аталган

СПАлардын көпчүлүгүндө калыбына келтирүү иштеринин аткарылганына 5-10 жыл болуп калды, бирок азыркы мезгилде ошол каналдардын жана курулмалардын абалы кандай деген суроо туулат. Каналдар жана курулмалар калыбына келтирилгенден кийин жетиштүү каражат менен техникалык тейлөө өз убагында жүргүзүлсө, кеминде 25-30 жыл жакшы абалда сакталышы керек.

Азыркы күндө СПАлар тарабынан жалпы каралган бюджетинин 8-10 % ремонттоо иштерине жумшалып келүүдө. Ошол эле учурда ушул каралган каражат каналдарды шилендилерден тазалоо (механикалык тазалоо) жана авариялык абалга келген жерлерди ремонттоого гана жумшалууда. Ал эми бетондоо иштерине, курулмаларды оңдоо иштерине каражат каралбай жатат. Бул көрүнүш кайра эле 10-15 жыл ичинде сугат тармактарын калыбына келтирүү иштерине акча каражатты сөзсүз талап кылат. Тагыраак айтканда, сугат тармактардын иштөө мөөнөтү 50% чейин кыскарат дегенди билдирет. Көптөгөн СПАлар негизинен вегетациялык мезгилде суу бөлүштүрүү милдетин эле аткарышат, техникалык тейлөө

жана ремонттоо иштерине көңүл бурбай келүүдө. Ушул кемчиликтерибизди жоюу максатында жана суу пайдалануучу фермер дыйкандар менен иштеп жаткан СПАлардын ортосунда ачык-айкындык, ишеним болуу үчүн долбоор тарабынан ирригациялык инфраструктураларды (активдерди) башкаруу жана гидромелиоративдик системаларды эксплуатациялоо боюнча СПАларды колдоо бөлүмүнүн жана СПАлардын адистерине окутуулар өткөрүлүп башталган.

Негизинен "актив" деген термин бул жаңы термин. Актив - башкы суу алуучу курулмаларды, ар түрдөгү каналдарды, каналдардагы курулмаларды, офистерди, офистердеги жабдууларды, байланыш түйүндөрдү, эксплуатациялык жолдорду, техникалар жана башкаларды өзүнө камтыйт. 2004-жылдагы Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн №234 токтомунун негизинде бардык СПАларга ички чарбалык сугат тармактары өткөрүлүп берилген болчу, бирок алардын инвентаризациясы Союз кезиндеги колхоз, совхоз жүргүзгөн сандар менен калган. Долбоор тарабынан окутууда

активдерге жаңыдан физикалык абалын жана эксплуатациялык мүнөздөмөсүн баалоону, инвентаризация жүргүзүүнү, сугат системасында мүлктөрүн тактап алууну, ирригациялык системалардын абалын тактап, дефекттерди аныктап, 5 жылдык техникалык тейлөө планын түзүүнү түшүндүрүп үйрөттүк. Бул окутууга Ирригациялык инфраструктураны башкаруу жол-жобосу боюнча Колдонмо (Руководство по процедурам Управления ирригационной инфраструктурой) жана материалдары 2012-жылдан баштап чет

элдик консультант Алан Биддл тарабынан даярдалып, окутуулар өткөрүлгөн. Бирок иштөө формаларынын бир аз татаал болгондугуна байланыштуу СПАлардын адистеринин өтүнүктөрү боюнча эл аралык адистер менен биргеликте улуттук консультанттар бул колдонмону терең талкуулап жеңилдетилген формаларды иштеп даярдашты.

Активдерди башкаруунун жеңилдетилген формалары (таблицалары) Дүйнөлүк банк менен макулдашылып, 2014-жылдын аягында жана 2015-жылдын I жана II кварталдарында республиканын бардык региондорунда ирригациялык инфраструктураны башкаруу планын түзүү боюнча окутуулар өткөрүлдү. 2014-жылдын аягынан баштап активдерди башкаруу боюнча пландарды түзүү иштери жүрүп жатат. Айтылган жумуштар СПАларда аткарылып, 5 жылдык техникалык тейлөө пландары түзүлүп, өкүлдөрдүн жалпы чогулуштарында пландын негизинде ремонт иштерине каражатты көбөйтүү менен бюджеттерин талкуулап бекитип алуу пландаштырылууда. Негизинен ре-

монт иштерине СПАлар жалпы бюджетинен 30% дан ашык акча каражатын жумшаса, ички чарбалык ирригациялык системаларды жакшы абалда кармоого жакшы шарт түзүлөт жана активдердин иштөө мөөнөтү узарат.

Жалпысынан ирригациялык системаларыны калыбына келтирүү иштери аткарылып бүткөн жана калыбына келтирүү иштери жүрүп жаткан 115 СПАларда активдерди башкаруу пландары түзүлүп жатат. Үстүбүздөгү жылдын 20-сентябрына карата облустар боюнча: Чуй - 4, Ош - 6, Жалал-Абад - 11, Баткен - 5, Талас - 7, Нарын - 5, Ысык-Көл - 8 СПАларда ирригациялык инфраструктураларды башкаруу пландары 100% даярдалды. Жогоруда айтылган СПАларда инвентаризация жүргүзүлүп, каналдардын жана алардагы курулмалардын дефекттери аныкталып, сүрөткө тартылып, сметалары эсептелип чыгарылды. Өкүлдөрдүн жалпы чогулуштарында каналдардагы жана курулмалардагы дефекттердин сүрөттөрү жана аларды ондоого түзүлгөн сметалары фермерлерге көрсөтүлөт жана ушул дефекттер өз убагында ондолбосо, канча суугат жер, канча фермер жабырланы-

шы айтылат. СПАнын 5 жылдык техникалык тейлөө планы жалпы өкүлдөрдүн чогулуштарында талкууланып жана ошонун негизинде бюджет бекитилсе, ошондо фермерлердин да СПАларга болгон ишеними күчөйт жана сууга көрсөтүлгөн ирригациялык кызмат акысын да колдошуп, керектүү деңгээлге көтөрүшөт.

Ушул жумушту аткарууга республиканын бардык СПА колдоо бөлүмдөрү СПАлар менен биргеликте аракет кылууда, бирок өзгөчө жакшы көрсөткүчтөргө Чүй облусунан Москва районунун, Талас облусунан Кара-Буура районунун, Нарын облусунан Кочкор районунун, Баткен облусунан Баткен

районунун, Жалал-Абад облусунан Базар-Коргон районунун, Ош облусунан Өзгөн районунун жана Ысык-Көл облусунан Тон районунун СПАларды колдоо бөлүмдөрүнүн адистери жетишишти.

Бүгүнкү күндө Ирригациялык инфраструктураны башкаруунун жол-жобосу боюнча Колдонмосунун (Руководство по процедурам Управления ирригационной инфраструктурой) долбоору даярдалып Дүйнөлүк банктын адистерине макулдашууга жөнөтүлдү. Ал макулдашылгандан кийин келечекте китепчелер түрүндө типографиядан чыгарылып, ар бир облус, райондордогу СПАларды колдоо бөлүмдөрүнө таркатылат. Жылдын аягына чейин жогоруда айтылган 115 СПАларда ирригациялык инфраструктураларды башкаруу планы түзүлүп, пландын негизинде фермер, дыйкандар керектелген ченемде сууга көрсөтүлгөн ирригациялык кызмат акыларын аныктап алышат деген ниеттебиз.

Ички чарбалык сугат системаларын эксплуатациялоо жана техникалык тейлөө боюнча адиси А. Юлдашев

Ак-Суу районундагы СПАлардын ийгиликтери

Бүгүнкү күнгө Ак-Суу районунда 15 СПА юридикалык каттоодон өтүп, 14 СПА азыркы мезгилде толук кандуу иш алып жатат. Район боюнча СПАлар тейлеген аянт 33 608 гектар, башкача айтканда ал райондун жалпы аянтынын 84% түзөт.

Жылдын башталышы менен жер-жерлерде СПАлардын отчеттук кайра шайлоо жыйындары өтүп бүтүп, бюджет бекитилип, бир жылдык иш план кабыл алынды.

Ошону менен бирге СПАларга суу пайдалануу планы түзүлүп, Ак-Суу райондук суу чарбасы менен 2015-жылга келишим түзүлдү.

2015-жылдын февраль айында Ысы-Көл областтык ыйгарым өкүлчүлүгү менен бирге Ак-Суу районунун мамлекеттик администрациясында жазгы талаа жана сугат иштерине даярдык боюнча чоң иш-чара болуп өттү. Ал жакта ар бир айыл өкмөтү, ар бир СПА кайсыл өсүмдүк кайсыл талаага себилет, алардын аянттары, сугаруу мөөнөттөрү тууралу картада көрсөтүү менен так маалымат беришти. Областтык ыйгарым өкүлчүлүгү тарабынан жазгы талаа жумушуна болгон даярдыкка «абдан жакшы» деген баа берилди.

2015-жылдын жазгы талаа жана сугат иштерине даярдык жөнүндө маалымат болсо: ашар ыкмасы менен 102 км, механикалык тазалоо - 31 км, каналдарды ремонттоо - 18,3 км, бардыгы - 151,3 км каралган. Мындан сырткары 2 даана гидропост жана 49 даана ГТС планда каралды. Жогору планда каралган иш-чараны СПАлар май айына толук бүткөрүп сугат иштерине даяр турушту.

2014-жылы «Жайылма-Шапак» СПАсы техникалык кредиттин эсебинен экскаватор алды, азыркы күндө ал СПАнын каналдарына жана айыл ичиндеги жумуштарга абдан эле жакшы колдонулуп жатат.

Үстүбүздөгү жылдын март айында вице-премьер-министр А. Маматалиев жетектеген делегация районго келип, жазгы-талаа жумуштарына даярдык менен танышып, өз ой-пикирлерин билдирип кетти. Жолугушууда эмгек маянанын абдан эле төмөндүгү, жаш кадрлар суу чарбасында жокко эсе деген көйгөйлүү маселелер көтөрүлдү. Вице-премьер-министр бул маселе өкмөттө карала-

рын ишендирип кеткен болчу. Натыйжада бул маселе оң чечилип, эмгек маяналар көтөрүлдү.

Биздин Ак-Суу району боюнча Бурма-Суу, Калмак-Арык, Жайылма-Шапак 3 СПАда реабилитациялык жумуштар бүтүрүлгөн. Алдыда дагы биздин район боюнча 3 СПАда ички сугат тармактарын реабилитация өткөрүү планына киргизилген. Суу чарба жана мелиорация департаментинин жана ошондой эле "Экинчи ички чарбалык сугат үчүн Кошумча каржылоо" долбоорунун жетекчилеринен бизге көп жардамдар убагында берилип турат. 2015-жылы "Экинчи ички чарбалык сугат үчүн Кошумча каржылоо" долбоорунун каржылоосунда семинарлар жана окуу курстары өттү. Алардын негизинде биздин райондо ушул окуу курстары СПАлар үчүн райондук СПАларды колдоо бөлүмү тарабынан өткөрүлүүдө. Бул жумуштун баары СПАлардын өнүгүшүнө чоң натыйжаларды берип жатат.

Ушул жылдын 4-майында Теплоключенка айылында "Суу

пайдалануучулар ассоциацияларды өнүктүрүү жана чыңдоо, сугат суусун коромжусуз жана үнөмдүү пайдалануу" боюнча биздин райондогу «Жайылма-Шапак» СПАсынын базасында областтык семинар болуп өттү. Семинарга областтын губернатору, областтын райондорунун акимдери, Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин алдындагы Экономиканы өнүктүрүүнүн мамлекеттик фондунун өкүлү,

Суу чарба жана мелиорация департаментинин өкүлү, "Экинчи ички чарбалык сугат долбооруна кошумча каржылоо" долбоорунун башчысы жана өкүлдөрү, областтык жана райондук суу чарба башкармалыктарынын башчылары, айыл өкмөттөрүнүн башчылары, Суу пайдалануучулар ассоциацияларынын өкүлдөрү катышты. Семинардын жүрүшүндө СПАлардын жетишкендиктери жана азыркы күндө кездешип

жаткан кемчиликтери, сугат суусун коромжусуз жана үнөмдүү пайдалануу тууралуу сөз болду. Семинардын аягында резолюция кабыл алынды.

2013-2015-жылдары райондук жана областтык администрациялар СПАларга жана СПАларды колдоо бөлүмдөрүнө чоң жардамдарын берип жатышат. Алардын жардамы менен райондо көп көйгөйлүү маселелер убагында чечилип жатат.

Ар бир айдын 5-чи числосунда «СПА күнү» өткөрүп турулат, бул жерде көп маселе чечилип талкууга алынат. Жыйынга суу чарба кызматкерлери жана областтык СПАларды колдоо бөлүмүнүн жетекчилери катышып турушат.

Келечекте Ак-Суу районунда СПАлар толук кандуу иштеп, дыйкандар мындан аркы жакшы түшүм алып, ошонун негизинде элдин турмушу дагы алдыга жылат деген ойдобуз.

Ак-Суу райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн жетекчиси:
Н. Бейшебаева

Нарын районундагы СПАлардын иш-аракеттери

«Ички чарбалык сугат» долбоорунун алкагында 2004-жылдын 1-декабрынан баштап Нарын райондук суу пайдалануучулар ассоциацияларын колдоо бөлүмү түзүлүп, иш алып барууда. Нарын району боюнча азыркы учурда 12 СПА юридикалык каттоодон өтүп, жалпы 15 715 гектар сугат аянтын камтыйт. Мунун ичинен 4 СПАда жакшы иш жүрүп, калган СПАлардын иши солгундап калды, себеби райондук суу чарба башкармалыгы тейлеген насостук

станциялардан суу алышат жана калыбына келтирүү планына кирбей калууда. Калган СПАлардын ишин жакшыртуу боюнча жеринде барып айыл өкмөттөр менен бирдикте түшүндүрүү иштерин жүргүзүп, натыйжасында «Уч-Нура-2005», «Байчерик», «Ак-Марча» СПАлары иштей баштады. Жерге-Тал айыл аймагынын Жалгыз-Терек айылында «Чоң-Алыш» СПАсы жаңы түзүлүп, атайын юридикалык каттоодон өтүп, ишин баштады.

Нарын району боюнча 3 СПАда кайра калыбына келтирүү иштери жүргүзүлгөн. Мунун ичинен «Ички чарбалык сугат» долбоору аркылуу «Кызыл-Зоо-Достук» СПАсында 3 639,2 миң сомго, «Тешик-Суу» СПАсында 8 932,7

миң сомго иштер аткарылган. Ал эми «Экинчи ички чарбалык сугат үчүн кошумча каржылоо» долбоору аркылуу «Кажырты» СПАсында 7 561,0 миң сомго жумуштар жазалды.

Иштеп жаткан СПАларда көптөгөн алгылыктуу иштер болду, атап айтсак «Кызыл-Зоо-Достук» СПАсында суу баскан аянты 1 480 гектар «Экинчи ички чарбалык сугат үчүн кошумча каржылоо» долбоору аркылуу 1 экскаватор 50% жеңилдетүү менен насыяга алынды. Ага Хан демилгеси менен «Кыргызстандын тоолуу аймактарындагы жамааттардын өнүгүүсүн колдоо программасы» долбоору аркылуу 3 800 000 сомго иш жүрүп 117 лотоктун үстү жабылып (жазында тоо тараптан кирген кыян суу эки метр бийиктикке чейин лотокту толтуруп салчу) 6 км механикалык тазалоо болду. Мунун ичинен өздүк салым 760 миң сом болуп дыйкандар өзүлөрү иштеп беришти. Бул долбоорду ишке ашыруу жана жазалышына СПАнын директору Абдраманов Шүкүрбек менен айыл өкмөт башчысы Шеримбеков Дүйшөндүн зор эмгектерин айтпай кетүүгө болбойт. Сентябрь айында Түштүк реги-

ондун СПАларынын адистери келип тажрыйба алмашуу болуп, Кызыл-Зоо-Достук СПАсынын иши менен таанышып чыгышты.

«Кара-Тагай» СПАсы суу баскан аянты 1 298 гектар БУУнун азык-түлүк программасы аркылуу 23 км канал кол менен казылып 70 дыйканга ар бирине 300 кг ун, 3 литр өсүмдүк май таратылды. Ага Хан демилгеси менен «Кыргызстандын тоолуу аймактарындагы жамааттардын өнүгүүсүн колдоо программасы» долбоору аркылуу 3 455 миң сомго иш жүрүп, ТХ-1 каналындагы бузулган лотоктор ондолду жана

БСР тазаланды. Мунун ичинен өздүк салым 691 миң сом болуп дыйкандар өзүлөрү иштеп беришти, бул долбоорду тартып келүүдө СПАнын директору Жумалиев Токтосун, айыл өкмөт башчысы Жакыпов Чубак чоң көмөк көрсөтүштү. Айыл өкмөт башчысы менен СПАнын директорлору биргеликте иш алып барган жерде СПАнын иши алга жылууда.

«Үч-Нура 2005» СПАсы тейлеген аянты 1327 гектар. Бул СПАда Ага Хан фондусунун «Кыргызстандын тоолуу аймактарындагы жамааттардын өнүгүүсүн колдоо программасы» долбоору аркылуу Кол-Арык каналына 2 200 миң сомду түзгөн иш жүргүзүлүп, ал жерге Селедук курулушу курулду жана 4,5 км канал механикалык тазалоодон өттү.

Иш жүргөн «Кызыл-Зоо-Достук», «Кара-Тагай», «Үч-Нура 2005» СПАларында, курулган объектилерди оң абалда кармап туруу үчүн Ага Хан демилгеси менен «Кыргызстандын тоолуу аймактарындагы жамааттардын өнүгүүсүн колдоо программасы» долбоору аркылуу ирригациялык тармактарды эксплуатациялоо жана техникалык тейлөөлөр, суу

пайдалануу жана чыр-чатактарды чечүү темаларында окуу курстары өткөрүлдү.

Быйылкы жылы Нарын районунда жылдагыга караганда кардын көп жаашы, май-июнь айларында жаан-чачындын көп болушу, түшүмдүн мол болушуна өз таасирин тийгизди. Вегетация мезгилинде сугат сууга тартыштык болгон жок.

Быйылкы 2015-жылга СПАларда иш план иштелип чыгып, каналдарды сугат мезгилине да-

ярдоо боюнча райондук агрардык өнүктүрүү башкармасы, айыл өкмөттөр менен бирдикте түшүндүрүү иштери жүргүзүлүп кайсы СПАда канча канал тазаланат канча гектар жер ным топтоодон өтөрү такталып чыкты. Акыркы жылдары кардын, жаандын аз жаашы, климаттын кескин өзгөрүшүнөн улам дыйкандар сууга аяр мамиле кылып, сууну үнөмдүү пайдаланууга көңүл буруп калышты. Келечекте СПАлардын иши мындан да жак-

шыртылып өз учурунда суу пайдалануучулардын маселелери чечилип, көп иштерди аткарат деп терең ишенем.

СПАнын кызматкерлеринин ишине ийгилик, бекем ден соолук каалайм.

**Нарын райондук СПАларды колдоо бөлүмүнүн башкы адиси
Алсеитов Удаабек**

ИЧКИ ЧАРБАЛЫК СУГАТ ТАРМАКТАРЫН ОҢДООДО АЙЫЛ ӨКМӨТҮНҮН КАРАЖАТТАРЫНАН ДА БӨЛҮШТҮРҮҮЛӨР БОЛУУДА

Талас областында уюшулган 69 СПА жалпысынан 92 281 гектар сугат аянтын тейлеп 1 807,534 км ички чарбалык каналдар аркылуу сугат суу менен камсыз кылып келүүдө. Ал каналдардын 45,515 км бетон төшөлгөн, 97,034 км Г-сыяктуу жана лотоктор, 4,3 км таш менен төшөлгөн каналдар, 1 412,494 км жер арыктар.

Область боюнча 2015-жылдын вегетацияга даярдоо максатында ички чарбалык каналдарды оңдоо, түзөө жумуштарын жүргүзүүгө 4 513,8 миң сомго план түзүлгөн. 21-май 2015-жылга сугат тармактарын жана түйүндөрүн оңдоо-тазалоо жумуштары толугу менен аяктап, аткарылганы 4 575,0 миң сомго же планга карата 101,35% ремонт иштери аткарылды.

Бети капталган каналдарды оңдоо планы 14,4 км болсо, аткарылганы 15,8 км болуп 110%, каналдарды механикалык тазалоо планы 76,7 км болсо, аткарылганы 78,8 км болуп 102,7%, кол менен тазалоо (ашар ык-

масы менен) планы 569,8 км болсо, аткарылганы 617,7 км болуп 108,4%, каналкопатель менен тазалоо планы 328,3 км болсо, аткарылганы 328,3 км болуп же 100,0%, суу өлчөөчү түйүндөрдү оңдоо планы 6 даана болсо, аткарылганы 8 даана болуп же 133,3%, суу курулмаларын оңдоо планы 150 даана болсо, аткарылышы 154 даана болуп же 102,7%, көпүрө оңдоо планы 22 даана болсо, аткарылышы 25 даана болуп же 113,6% аткарылды.

Анын ичинен райондор боюнча караганда: Талас районунун СПАлары оңдоо-тазалоо иштери 2015-жылга планда 762,0 миң сом каралса, аткарылышы 762,0 миң сом болуп же 100% аткарылган. Өмүралиев айыл аймагына караштуу Чыркана-4 СПАсынын балансындагы 3 даана БСР айыл аймагындагы ишкер адамдардын салымы жана айыл өкмөтүнүн салымынын негизинде 870 000 сомго тазалоо иштери аткарылып, 8 000 м³ өлчөмүндө баткак топурактар

тазalandы. Ушундай иштер Кара-Суу айыл аймагындагы Данбагар СПАсында айыл тургундарынын жана демөөрчүлөрдүн салымынын негизинде 150 000 сом каражат топтолуп, бир дана БСР тазalandы. Андан тышкары Арал айыл өкмөтүнүн бюджетинен айыл кеңешинин депутаттарынын чечиминин негизинде жана демөөрчүлөрдүн салымы менен 116 000 сом каражаты Андаш-Суу СПАсына каралып, каралган суммага Андаш каналынын ремонт иштерине цемент, ГСМ алынып жазгы ремонт иштери ийгиликтүү аяктады. Калба

айыл аймагынын суу пайдалануучу дыйкандардан чогулган 50 000 сом каражат менен Чыйырчык СПАсынын башкы суу алуу түйүнүндөгү отстойниги 520 м³ баткак-топурактар тазаланды.

Бакай-Ата районунун СПАлары ички сугат тармактарын жана түйүндөрүн оңдоо-тазалоо жумуштары толугу менен аяктап, 2015-жылдагы ремонт иштери үчүн пландагы 1 050,0 сомго аткарылганы 1 070,0 сом же 102,0% аткарылган. Акназаров айыл аймагындагы Оготур–Чоң СПАсы ООН программасынын негизинде 468 жумушчу адамдарды ички чарбалык каналдардын ремонт иштерине тартуу менен СПАнын балансындагы Оготур каналын узундугу 9,8 км аралыгын кол күчү менен тазалап, 1 872 кап ун жана 2 340 литр өсүмдүк майы таркатылды. Бул СПАнын аткарган иштеринин практикасын жайылтуу максатында ушул жылдын 24-апрелинде областтык айыл чарба сектор башчысынын, райондук акимдердин, айыл чарба департаментинин башчыларынын, айыл аймак башчыларынын жана райондогу уюшулган СПАнын жетекчилеринин катышуусу менен кеңейтилген семинар өткөрүлүп, анда учурдагы аткарылган иштер жана СПАдагы көйгөйлүү маселелер кеңири талкууланып ой бөлүшүүлөр болду.

Кара-Буура районунун СПАлары ички чарбалык сугат тармактарын жана түйүндөрүн оңдоо-тазалоо иштери 2015-жылдагы планы 1 479,0 миң сом болсо, аткарылышы 1 508,0 миң сомго, же 102% болгон. Кара-Буура айыл аймагындагы уюшулган Ынтымак СПАсына «Вертокс Голд» компаниясы тарабынан 393 000 сом каража-

ты жана Кара-Буура айылдык кеңешинин депутаттарынын чечиминин негизинде айыл кеңешинин бюджетинен 100 000 сом каражатын бөлүп, жалпысынан 493 000 сом жазгы ички чарбалык каналдарды оңдоого жана БСР тазалоого чыгымдап, көп жылдан бери тазаланбаган ички арыктар тазаланып, дыйкандарга суу берүү жагы бир топко жеңилденди. Чолпонбай айыл аймагындагы эл депутаттарынын Чолпонбай айылдык кеңешинин депутаттарынын чечиминин негизинде айыл аймагындагы Мол-Булак, Кош-Булак, Көк-Салма, жана Аккыя СПАларына 50 000 сомдон акча каражатынан бөлүп берип жазгы каналдардын ички чарбалык ремонт иштери ийгиликтүү аяктады. Ушундай иштер Кара-Буура айыл аймагынын Жал-Арык СПАсына 270 000 сом каражаты каралып иштен чыккан лотокторду кайра куруу максатында каралуучу иштерге каралды.

Манас районунун СПАлары сугат тармактарын жана түйүндөрүн оңдоо-тазалоо иштери 2015-жылга планда 1 222,8 миң сом каралса, аткарган иштери 1 235,0 миң сом

же 101% аткарылган. Район боюнча Кыргызстан айыл аймагынын депутаттары бюджеттен Манас-С СПАсына 50 000 сом каражатын карап жазгы ремонт иштерин толугу менен ийгиликтүү аякташты. Ушундай иштер Үч-Коргон айыл аймагынын депутаттары тарабынан жалпысынан 136 000 сом каражатты Мандалак СПАсына – 40 000 сом, Береке-С СПАсына – 35 000 сом, Байсуу-Саза СПАлар Союзуна 28 000 сом жана Ак-Терек 1 СПАсына – 33 000 сом өлчөмүндө айыл өкмөтүнүн бюджетинен карап берип ички чарбалык сугат каналдарын жана сугат түйүндөрүн ремонттон өткөрүүдө бир топ жардам көрсөтүп келүүдө.

2014-жылдагы сугат суусунун тартыштыгы суу алуучу дыйкандарга, айыл аймак башчыларына ички чарбалык каналдардын жана суу топтолуучу бассейндердин ремонттон өтүп туруусу биринчи катарда турары бардыгына белгилүү болду.

Талас регионалдык СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысы
З. Молдобеков

Embassy of the
United States of America

СОЮЗ АССОЦИАЦИЙ
ВОДОПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ ПОСОЛЬСТВА США
В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Каждая капля имеет значение

В рамках проекта «Продвижение рациональной технологии полива в связи с изменением климата и устойчивое управление водными ресурсами на уровне ассоциаций водопользователей», финансируемого Демократической Комиссией Посольства США, с 10 по 13 августа в городе Ош состоялся вводный семинар в содействии САВП КР на тему: «Укрепление рабочего потенциала и качества технических услуг».

В семинаре приняли участие около 40 человек из Ошской и Баткенской областей, с учетом гендерной политики, в том числе: представители местной государственной администрации, аграрного сектора, ассоциаций водопользователей, неправительственных организаций и заинтересованных фермерских организаций Кара-Суйского и Кадамжайского районов, а также средств массовой информации.

Для обсуждения представлены следующие темы:

1. Национальная водная политика и законодательство, руководство, институциональное устройство и субъекты;
2. Общие тенденции изменения климата и их воздействия, Воздействие изменения климата на здоровье, энергетику, водные ресурсы и катастрофы в Кыргызстане;
3. Стратегии адаптации для водного и с/х сектора: ИУВР, как инструмент адаптации к изменению климата;
4. АВП: Цели и задачи. Организационная структура, полномочия, ответственность и выгоды, роль АВП в устойчивом развитии села. Методы снижения и предотвращения водных конфликтов;
5. Орошение и его виды (самотечное, насосное, дождевальное и аэрозольное опрыскивание) и нормы для различных культур. Методы борьбы с эрозией почвы;
6. Водопользование и инжиниринг. Измерение воды, журнал учета поступления и расхода воды, методы измерения объемов воды. Плата за воду и тарифы;
7. Методы рационального орошения: принцип орошения по бороздам, передовые способы, преимущества и риски, нормированный полив, системы капельного орошения, дождевальные установки и использование дождевых вод. Это тема будет освещена в полевых условиях;
8. Учет воды, заявки на воду. Водоизмерительное оборудование и приспособления: водосливы (Чиполетти, Томсона). Техобслуживание и ремонт каналов. Это тема будет освещена в полевых условиях.

Четыре тренинга были организованы для работников местных АВП по укреплению рабочего потенциала и качества технических услуг, предоставляемых фермерским хозяйствам. Для проведения тренинга были привлечены эксперты государственных и негосударственных организаций. Для оживления тренинга созданы демонстрационные участки по измерению расходов воды и по технологиям капельного орошения, которые после завершения проекта будут использованы САВП для проведения тренингов на рабочем месте.

Технический менеджер САВП

К. Жумаев

Суу ченөөдөгү жаңы, заманбап технология - iMoMo технологиясы

(Кыргыз Республикасындагы суу пайдалануучулар ассоциациялары жана райондук суу чарба башкармалыктары үчүн финансынын жана суунун эсебин алууну жакшыртууда iMoMo технологиясын пайдалануу)

Жерлерди сугарып иштетүүдө суу булактарынан талаага сууну жеткирүү оор маселелерден болуп саналат. Сугат маалында сууларды өз учурунда жеткирүүдө каналдардагы эсепке алынбаган жоготуулар таасирин берет. Сандык анализ жасоо үчүн суунун жоготуусун ченөөнүн кыйынчылыгы, бул системалардагы сууну бөлүштүрүүнүн чоң масштабдуулугунда болуп жатат. Мындан сырткары, мезгил-мезгили менен суунун жетишсиздигинин кайталанышы дарыялардын бассейнинде суунун азаюусуна алып келиши менен кандайдыр бир сугат тармактарынын төмөнкү жана жогорку бөлүктөрүндө жайгашкан суу пайдалануучулардын ортосунда суу тартыштыгын көбөйтүшү мүмкүн.

Суу пайдалануучулар (Суу пайдалануучулар ассоциациялары, СПА) менен суу берүүчүлөрдүн (райондук суу чарба башкармалыктары, РСЧБ) ортосунда ишенимди көбөйтүү жана чыр-чатактарды азайтуу үчүн, жарым кургакчыл зона деп эсептелген Борбордук Азия регионунун шарттарында, чарба аралык жана ички чарбалык сугат түйүндөрүндө суунун деңгээлин ченөөнү билүү абдан маанилүү. Бул бир тараптан суунун балансын түшүнүүнү жакшыртууга жардам берип, экинчи тараптан суу бөлүштүрүүнү текшерүүгө мүмкүнчүлүк берет. Суунун эсебин алуу ал өзү, түйүндөрдө суунун жоготууларын кыскартуу үчүн потенциал болуп эсептелет, өзгөчө сугат

талааларынын деңгээлинде суу пайдалануунун натыйжалуулугун жогорулатуу, сугат жана дренаждык инфраструктураны техникалык оңдоо жана тейлөө үчүн жетиштүү каржылоону камсыздоо максатында суу берүү кызматынын акысын чогултууну жана суу чарбасын уюштуруучулук механизмдерин жакшыртуу зарыл.

Азыркы учурда чарба аралык сугат түйүндөрүнүн деңгээлинде суунун эсебин алуу жакшыртууну талап кылууда. Суу чарба бөлүштүрүүчү жана пайдалануучулардын ортосунда эскирген ирригациялык инфраструктура менен мезгилдин талабына ылайык келбеген технологияга негизделген маалымат өз ара берилет. СПАларда сугат суулары тууралуу маалыматтар абдан чектелүү. Райондук суу чарба башкармалыгынын, СПАнын көз карашы боюнча бул көйгөй абдан маанилүү. СПАда-

гылар райондук суу чарба башкармалыктарына акча төлөнгөн көлөмдөгү сууну алгылары келишет, өз кезегинде райондук суу чарба башкармалыктары ошол каражат СПАларга суу жеткирүүдөгү тиешелүү чыгымдарды талапка ылайык жаап береби, ошону билгилери келишет.

Ушундай эле дилемма дыйкандар суу алып жатышкан СПАнын ичинде да бар. Дыйкандарга сугат сууларын жеткирүү жана бөлүштүрүүгө жоопкер мураптар, СПАнын деңгээлинде суу бөлүштүрүүдө, суунун эсебин так алуу үчүн мезгилге шайкеш технологиянын жетишсиздигин абдан сезип келе жатышат. Көпчүлүк жерлердеги СПАнын деңгээлинде суу бөлүштүрүүдөгү мындай кемчиликтер аянттык суу берүү ыкмасынан суунун көлөмдүк ыкмасына өтүүдө өзүнүн кедергисин тийгизүүдө.

localhost/imomo.kg/public/farm-operational/contracts/list/2014/6

Главная Цены Члены Договора Талоны Водоучет Настройки RU KG EN Прогн. узункуугар Выйти

Чуйская обл. → Иссык-Атинский → Узун-Кырский → Узун-Кыр

Реестр договоров по системам [Создать](#)

Год: 2014 Сроительная Система: БСНК

N	Договор	ФИО	Арендатор	Дата	Доля	Культура	Сумма	Квитанции	Долг	Действия
1	4	Намыркулов К.	Дайкер И.	03.06.2014	10	Кукуруза: 45	3500	N4: 780	2720	Детали Изменить Удалить
2	3	Пернебаев М. Е.		15.06.2014	12	Аз. ячмень: 12	4200	N5: 120	4080	Детали Изменить Удалить
3	5	Абиров К.		15.06.2014	2.9	Аз. ячмень: 6	1015		1015	Детали Изменить Удалить
4	4	Мамутов		13.09.2014	4	Кукуруза: 2 Люцерна: 2	1400	N9: 800	600	Детали Изменить Удалить

©2014 iMoMo

1995-жылы Кыргыз Өкмөтү суу жеткирүүнүн акысын киргизген, бул учурунда СПАларга ирригациялык кызмат көрсөтүү үчүн акыларды алууну шарттады.

Ушул себептерден улам Өнүгүү жана кызматташтык боюнча швейцариялык агенттиги сугат сууларынын эсебин алууну жакшыртууга багытталган Кыргыз Республикасында коммуникациянын азыркы технологиясын пайдалануу менен жогорку технологиялык, аз каражат сарпталган демилгелерди колдойт. Маселени мындай чечүү iMoMo (караңыз www.imomohub.com) долбоорунун глобалдык демилгеси менен, Чүй бассейниндеги эки СПА, Талас облусунан бир СПА тандалып алынган. Бул Чүй облусунун Ысык-Ата районундагы Узун-Кыр жана Панфилов районундагы Эл-Суу жана Талас облусунун Манас районундагы Жорго СПАлары. Аталган үч СПАнын суу пайдалануучулары, СПАны башкаруучу жана жетектөөчү органы суунун эсебин алуунун жаңы ыкмаларын киргизүүнү колдо-

шот, бул СПАлардын техникалык жаңылануусу жана өнүгүү жакшы, алар iMoMo технологиясын киргизүүгө абдан кызыкдар жана даяр болгондуктан, учурда Чүй облусундагы Узун-Кыр жана Эл-Суу СПАларында суу өлчөгүч посттор курулуп бүтүп, атайын билдиргичтер орнотулган. Бул билдиргичтер райондук суу чарба башкармалыктарынын карамагындагы суу өлчөгүч посттордо да орнотулуп, тиешелүү маалыматтарды мезгил-мезгили менен бир эле учурда райондук суу чарба башкармалыктарынын суу пайдалануу бөлүмдөрүндөгү жана СПАлардагы компьютерлерге жөнөтүп турат. Райондук суу чарба кызматкерлеринин тиешелүү адистерин жана СПАнын кызматкерлери бул билдиргичтер коюлган суу өлчөгүч посттордо канча көлөмдө суу берилип жатканын эч убарасыз эле монитордо көрүп турушат. Бул албетте суу ресурстарын башкарууда, бөлүштүрүүдө, байкоо жүргүзүүдө ыкчам, пайдалуу мүмкүнчүлүктөрдү түзөт. Ал эми Манас районунун Жорго

СПАсында суу өлчөгүч постторду куруу иштери башталганы турат.

iMoMo долбоору технологиялык жактан, белгилүү профилдердеги арыктарда суунун деңгээлинин автоматтык эсебин толук алууну пайдалануу менен, СПАлардагы жергиликтүү булактардагы суунун балансын ченөөгө багытталган. Кыргыз Республикасында iMoMo долбоору жогорку сапатты камсыздоо үчүн Водоавтоматика жана метрология (ПКТИ) менен тыгыз кызматташууда. Суу өлчөгүч посттордо ушул институттун билдиргичтери орнотулуп, тиешелүү маалыматтарды райондук суу чарба мекемесине жана СПАга жөнөтүп турат.

Сугат мезгилинде, бул көрсөткүчтөр автоматтык түрдө GSM технологиясынын жардамы менен СПАнын кеңсесиндеги базалык көрсөткүчтөр менен байланышкан модемге жөнөтүлөт, андан сырткары райондук суу чарба башкармалыктарындагы автоматтык суу жана финансынын

эсебин алуучу кеңселер менен байланышта болот. iMoMo долбоорунун катышуучулары веб-инструмент иштеп чыгат, ал СПА менен райондук суу чарба башкармалыктарынын ортосунда жана СПАнын ичинде финансылык отчеттуулукту жана суунун эсебин алуу, суу пайдаланууну пландаштыруу процессин автоматташтырууну жакшыртууга багытталган.

Ошол эле мезгилде мураптар суунун көлөмүн жана деңгээлин ченөө боюнча кымбат эмес, жогорку технология менен камсыздалат. Бир технология “акылдуу рейка” деп аталат, бул прибор суунун тереңдигин ченөөдө пайдаланылат, иштөө принциби басымга негизделген. Ал параметрлери бар жерлерде пайдаланылат. Мураптар бул рейканы арыкка коюп, алардын көзөмөлүндөгү такталган жерлердеги суунун тереңдигин автоматтык түрдө окуса болот. Ыкчам телефон менен, СПАдагы аныкталган жерлерде суунун деңгээлинин маалыматы үчүн бөлүнгөн жергиликтүү телефондун номерине СМС билдирүүлөрдү жөнөтө алат. Ал жердеги көрсөткүчтөр түйүндүн финансылык жана суу балансынын эсеби үчүн автоматтык түрдө СПАнын веб-базасында сакталат, ал жерден эсепчи финансылык жана суунун эсебин мындан ары иштеп чыгуу үчүн ал маалыматты пайдалана алат.

Экинчи технология смартфондор технологиясын пайдалануу аркылуу суунун агымын жеринде ченөөгө негизделген. Бул технологияны мураптар сууну стандарт эмес профилдерде, мисалы, жер арыктарда ченөөдө пайдаланышат. Технология толкундук ылдамдык түзүмүн жана суунун тереңдигин агымды

баалоодо ушундай жасалган, смартфондордун автоматтык тиркемелери катары да иштей берет. Суунун көлөмүн тиркеменин жардамы менен эсептеп алган соң, ал көрсөткүчтөр, мурунку “акылдуу рейка” технологиясы сыяктуу СПАдагы көрсөткүчтөрдүн сандык базасына жөнөтүлүшү мүмкүн.

Көрүнүп тургандай, мунун артыкчылыгы, СПА менен райондук суу чарба башкармалыктарынын ортосунда, мындан сырткары СПАнын ичинде да суунун жана финансынын эсебин алууну жакшыртуу, iMoMo түзүмүнүн технологиялык компоненттеринин төмөнкү бааларынын негизинде каралган. iMoMo технологиясы эксперименттик изилдөөлөр ийгиликтерди көрсөткөн шартта, Кыргыз Республикасынын бардык СПАларында тез арада киргизүүнү жана чоң масштабды камсыздайт.

iMoMo технологиясынын компоненттери, кымбат эмес принциптердин негизинде иштелип чыккан, бул технология СПАларга жайылтуу, СПАлар үчүн туруктуу, жашап кетүүчү бизнес-моделди сунуштоо менен, финансылык жактан өзүнө

тарткан технология болуп саналат. iMoMo технологиясынын СПАларга узак мөөнөттүү өнүгүүсүндө көп чыгымдарды алып келбеген, СПАнын үзгүлтүксүз иштешине жана дыйкандарды сапаттуу тейлөөсүнө жеткирүүчү чоң потенциалы бар.

Доктор Тобиас Зигфрид¹

Айторе Анарбеков²

Бекжан Мамытов³

¹ iMoMo долбоорунун жетекчиси, HydroSolutions Ltd өнөктөшү, Швейцария. Эл. почта: siegfried@hydrosolutions.ch.

² Берн университетинин докторанты, Швейцария.

³ Чүй облустук СПАларды колдоо бөлүмүнүн жетекчисинин орун басары, Кыргызстан.

МАЗМУНУ/СОДЕРЖАНИЕ

Поздравление Б. Т. Кошматова	1
Климаттык өзгөрүү, анын айыл жана суу чарба тармактарына тийгизген терс таасирлерин басаңдатуу же аларга ыңгайланышуу	2
Региондор арасындагы тажрыйба алмашуу - СПАлардын өнүгүшүнө чоң өбөлгө	6
Тажрыйба алмашуу пайдалуу болду	8
Региондор арасындагы СПАларды өнүктүрүү боюнча тажрыйба алмашуу боюнча жүрүштүн жыйынтыгы	9
Чүй жана Ысык-Көл облустарындагы СПАлары менен тажрыйба алмашуу боюнча менин ой-пикирим	11
Сугат системаларын туура эксплуатациялоо - сугат тармактарынын иштөө мөөнөтүн узартат	13
Ак-Суу районундагы СПАлардын ийгиликтери	16
Нарын районундагы СПАлардын иш-аракеттери	17
Ички чарбалык сугат тармактарын оңдоодо айыл өкмөтүнүн каражаттарынан да бөлүштүрүүлөр болууда	19
Каждая капля имеет значение	21
Суу ченөөдөгү жаңы, заманбап технология - iMoMo технологиясы	22

Редакциялык Кенеш:

Кожоев Э. И. – Кыргыз Республикасынын СПАлар
Союзунун төрагасы
Кадырбеков А. И. – Суу чарба департаментинин
СПАларды колдоо бөлүмүнүн башчысы
Кошматов Б. Т. – «Экинчи ички чарбалык сугат
долбоору үчүн кошумча каржылоо» долбоорун
ишке ашыруу бөлүмүнүн директору
Жаанбаев К. – «Экинчи ички чарбалык сугат
долбоору үчүн кошумча каржылоо» долбоорун
ишке ашыруу бөлүмүнүн координатору

Атакулова Г. – Башкы редактор

Уюштуруучу: Кыргыз Республикасынын Суу
пайдалануучулар ассоциацияларынын Союзу
Дареги: Кыргыз Республикасы, 720055, Бишкек ш.,
Токтоналиев көчөсү, 4а, каб. 312, 316
Тел.: 0 (312) 54-90-72, факс: 54-91-08
e-mail: wua.union.kg@mail.ru
Терген жана дизайндырган: Токталиев М.
Бул басылыш бекер таратылат.
Бюллетень жылына 4 жолу чыгат.

Будни АВП / АВП күндөлүгү

Очередной номер журнала выпущен при поддержке проекта Всемирного Банка
«Второй проект внутрихозяйственного орошения. Дополнительное финансирование».
Позиция автора может не совпадать с позицией его работодателя.

“KIRLAND” басмаканасында
басылган
Бишкек ш.
Тел.: 0 (312) 630 110
Нускасы: 1500 экз.